

Natuurbeheer in de Zwinstreek

door Sonja Backx

De regiobeheerders vervullen een spilfunctie bij Het Zeeuwse Landschap.

Zij zijn het die het eerste aanspreekpunt vormen voor het dagelijks beheer in onze reservaten. Redactrice Sonja Backx liep een dagje mee met regiobeheerder René Beijersbergen in West- Zeeuws-Vlaanderen om zo een indruk op te doen van de achtergronden, ideeën en de dagelijkse praktijk van de natuurbeheerder. Het werd een informatief bezoek, waarvan hieronder verslag wordt gegeven. Bezoeken in andere regio's staan nog op het programma.

"Het aankopen en beheren van natuurgebieden"; dat staat nog steeds voorop in de doelstellingen van Het Zeeuwse Landschap. Het aankopen zal ieder een duidelijk zijn. Het beheren ook, al zal men vaker in algemene omschrijvingen schieten dan in concrete en gedetailleerde antwoorden bij het zoeken naar een antwoord op de vraag "wat houdt beheer precies in?" Toch komen de 150 boomkijkers in de Zwinstreek niet zomaar uit de lucht vallen en vliegen de libelles niet lukraak dat ene gebied binnenom in te verblijven. Het heeft allemaal te maken met de manier waarop het beheer in een gebied gestalte krijgt. Een nauwkeurig omschreven beheersplan gaat hieraan vooraf. Zo'n beheersplan is de leidraad

voor de dagelijkse praktijk.

De Zwinstreek is een gebied waar vier gebieden onder vallen: Het Zwin, de Zwinweide, de Kievittepolder en de Oudelandse Polder.

De kievittepolder was vroeger in gebruik als landbouwgrond die extensief bewerkt werd. Nu is het enigszins hobbelig duingrasland met een veedrinkput en o.m. duindoorns, ligusters en egelantiers die voor een dichtbegroeid struikgewas borg staan.

De koeien die er grazen zijn kruisingen tussen limousins en blonde d'anquitains. Het resultaat: een ras met een avontuurlijke inborst. Althans in zoverre dat deze soort niet op een duindoorn meer of minder kijkt om zich ervan te vergewissen

dat echt het hele gebied verkend is. De trefkans om een bescheiden padje te vinden dat dwars door het struikgewas naar de afrastering leidt is dan ook groot in de Kievittepolder. De niet verkende gedeelten blijven op deze manier dichtbegroeid integenstelling tot de koeienpaadjes waar stukken zijn weggevreten en waar het zonlicht vrij spel heeft. Deze diversiteit in microklimaat wordt onmiddellijk opgemerkt door de verschillende insektensoorten, waar op hun beurt de vogels weer van profiteren. Bovendien doen niet eerder gesignaleerde vogels hun intrede in het gebied. De nachtegaal zweert bij rupsen die goed gedijen bij een dichte ondergroei. De roodborsttapuit daarentegen preferert het halen van zijn kostje in een half open struweel. Het sterke punt van de Kievittepolder is toch de amfibieënstand: de Zwinstreek is één van de vier plekjes in Nederland die een aantal van ± 150 boomkijkers op haar naam heeft staan. De veedrinkput in de Kievittepolder lag er al geruime tijd, maar niet in een conditie die het meest optimaal genoemd mag worden voor de boomkikkerpopulatie. De overgang water/oever liep vrij steil en boomkijkers vertoeven graag in een omgeving met een hoge luchtvochtigheid: een moeras-sfeer kweken was daarom een noodzaak om attractief te blijven voor deze soort. Daartoe werd de steile oever getransformeerd naar geleidelijk aflopend. Hierdoor is de grond in staat meer vocht vast te houden en was destijds het opkomen van de zeegroene rus (een biesachtige plant) slechts een kwestie van afwachten.

Eenzelfde soort veedrinkput-project is uitgevoerd in de Oudelandse Polder: een natuurgebied waarover Het Zeeuwse Landschap in een klein deel het beheer voert. Een stuk oud polderland waarin de uitdaging aangegaan wordt er een plezierige plaats voor bepaalde

Overstoven duinstruweel tussen het Zwin en de Kievittepolder.

planten- en diersoorten te creëren. De jonge struiken zijn met opzet aan de westzijde geplaatst. Op deze manier wordt de wind verplicht in te boeten aan snelheid en dus kracht, waardoor ook hier een gunstig microklimaat kan ontstaan. Vlak naast de jonge aanplant is er een veedrinkput aangelegd met wisselende taluds. Aan één zijde zijn er twee geleidelijk in elkaar overgaande oevers (één zogenaamde plasberm), terwijl aan de andere zijde de oever tussen steil en geleidelijk is gehouden. Een hoge luchtvochtigheid en legio mogelijkheden voor (minder) vochtminnende planten. Zoveel mogelijk zaken worden op natuurlijke wijze (met dieren) ingevuld, maar toch moeten af en toe machines ingezet worden.

Alleen al het bedwingen van de distelgroei maakt het noodzakelijk tot het gebruik van maai-machines over te gaan.

Het hoofddoel van het beheer is op zoveel mogelijk natuurlijke wijze de meest gunstige voorwaarden creëren voor bepaalde flora en fauna. Waarbij uiteraard de kracht die een gebied al heeft, scherp in het oog gehouden wordt. Na aankoop van een gebied speelt, naast deze sterke /zwakke analyse, het beeld dat de beheerder van het gebied over bijvoorbeeld 10 jaar heeft, een grote rol. De hoofdrol wordt echter toch ingenomen door de veranderingsprocessen die de natuur ondergaat. Een ander onmisbaar basisprincipe bij de inrichting vormt het scheppen van zoveel mogelijk milieudifferentiatie: hoog/laag, zand/klei. Is een gebied eenmaal volgens plan ingericht dan is het een kwestie van onderhouden en observeren.

Geen groter geluk dan de waarneming van die zich nog nooit eerder heeft vertoond en die daarboven nog soortgenoten meevoert naar deze nieuwe ontdekking! Hoe moeilijk het ook lijkt: de grazende schapen en koeien moeten ge-

controleerd worden. Een goed evenwicht vinden tussen niet het laatste sprietje opeten en toch de ruigte bedwingen vergt kennis van de graasproductiviteit van de uiteenlopende rassen. Om graslandgebieden voor overwinterende ganzen in the picture te laten blijven, dient een wei laag begraaasd te worden. Schapen zijn duidelijk bedeesder grazers dan koeien

en worden veelal ingezet in niet al te ruige gebieden (dijken, weilanden).

De grazers in de gebieden zijn een resultaat van onderhandelingen tussen de beheerder en boer. Het op elkaar afstemmen van gebied en dier en de periode van beschikbaarstelling vereist overleg, maar resulteert vaak in overeenkomsten die jarenlang duren. Ook over

Vlierbessen;
een rijke
voedselbron
voor vogels.

Kwak.

Zeeduinen in het Zwin.

aanpassingen in een streek dient vaak onderhandeld te worden en dan met name in die gebieden waar de Stichting Het Zeeuwse Landschap slechts het beheer heeft. Het Waterschap was bijvoorbeeld gesprekspartner in de zaak over het al dan niet verhogen van het waterpeil van de veste bij de Wallen van Retranchement. Uitgangspunt van Stichting Het Zeeuwse Landschap hier was wederom het kweken van een moerasachtig klimaat. De ruimte tussen de naast de veste gelegen veedrinkputten en de veste zelf zou vochtiger kunnen zijn bij verhoging van het peil. Het Waterschap gaf groen licht hetgeen een gunstige wending gaf aan de amfibieënstand. Maar niet altijd werpen onderhandelingen vruchten af en regelmatig rest niets anders dan een afwachtende houding aannemen. Bijvoorbeeld als het een gebied betreft dat stukken beter ingericht zou kunnen worden als het "buurgebied" erbij betrokken zou worden. Dit laatste blijkt

dan van een of ander bedrijf dat "voorlopig nog niet", aan verkopen denkt. Weer andere gebieden worden met opzet niet ingericht, omdat de natuur hier zelf al haar kracht al aanspreekt. De droom van elke natuurbeheerder is het verkrijgen van een lang stuk aaneengesloten natuurgebied. Geen prikkeldraad dat een abrupt einde betekent en geen kilometers vliegen om eindelijk in een volgend veilig plaatsje aan te komen.

De natuurgebieden in Zeeuws-Vlaanderen vallen onder de zogenaamde Ecologische Hoofdstructuur. In feite een langgerekt gebied dat helaas op dit moment nog veel te veel natuurgebiedonderbrekingen kent. De hoop is gevestigd op de aankoop van de Willem Leopoldpolder: een gebied van 50 hectare dat dan samen met Het Zwin en de Wallen van Retranchement de Zeeuwsvlaamse natuuroase zou kunnen vormen. Zout/zoet, hoog/laag, kortom: een paradijs waar de natuur ons

optima forma haar authentieke gezicht zou kunnen laten zien. Vooralsnog leeft de hoop en wordt door ingrepen op kleinere schaal geprobeerd de dieren overgangs- en rustgebiedjes te bieden, die op de route tussen de grotere gebieden liggen. Deze zogenaamde steppingstones worden generaliserend ingericht: wat struikaanplant en het afgraven van grond vormen in deze de publiekstrekkingen. Het plaatsen van knotwilgen blijkt altijd een succes: ze worden niet hoog dus belemmeren de zon niet en bovendien is zo'n boom een ecologisch systeem op zichzelf.

Het beheren van gebieden blijft een levendig beroep. Soms bewust met rust laten, soms bewust inrichten: alles echter in het licht van het creëren van de meest gunstige voorwaarden. —